

Razvoj supkulture u postsocijalističkoj tranziciji: punk-rock u Koprivnici 1988.-2000.

Đurašin, Fran

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:661035>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Fran Đurašin

**Razvoj supkulture u postsocijalističkoj tranziciji –
Punk-rock u Koprivnici 1988.-2000.**

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2022.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kulturalne studije

Fran Đurašin

Matični broj: 0009086628

Razvoj supkulture u postsocijalističkoj tranziciji –
Punk-rock u Koprivnici 1988.-2000.

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij kulturologije

Mentor: dr. sc. Vjeran Pavlaković

Rijeka, 02.09.2022.

SADRŽAJ

1. UVOD

2. PUNK SUPKULTURA

- 2.1. DEFINICIJA I POVIJESNI KONTEKST
- 2.2. TIPOVI PUNKA
- 2.3. PUNK U HRVATSKOJ

3. RAZVOJ PUNKA U KOPRIVNICI

- 3.1. INDUSTRIJALIZACIJA
- 3.2. GLAZBENI UTJECAJI
- 3.3. DRUŠTVENA DINAMIKA
- 3.4. RATNO STANJE I NACIONALIZAM

4. ZAKLJUČAK

5. LITERATURA

1. Uvod

Grad Koprivnica u zadnjih je 30-ak godina dobio status grada prepoznatljivog po punk-rock glazbi, kulturi i sceni koja u njemu živi. Za taj status zaslužna je samo nekolicina bendova koji su stvorili scenu, te druga nekolicina koja ju nasljeđuje, održava i širi njezin status. Ovaj rad bavi se upravo naglim nastankom punk-rock supkulture u gradu Koprivnici krajem 1980-ih i početkom 1990-ih godina. Naslov ovog rada za početak analize uzima 1988. godinu. Ona je uzeta zbog toga što se kroz intervju s 3 najbitnije osobe za nastanak ove supkulture saznaje da su prizvući punk supkulture u njihovim društvima počeli nastajati tek onda. Za kraj analize uzeta je 2000. godina zbog toga što ona označava svojevrsni preokret društvene dinamike punk supkulture u Koprivnici. Nastanak ove supkulture praćen je i krojen vremenom destabilizacije društva, socijalnom i političkom krizom te ekstremnim pojačanjem nacionalizma. Prije početka sukoba, Hrvatska je bila članica Jugoslavije koja je bila uređena prema principima komunizma i socijalizma te se kroz sukob transformirala u kapitalističku državu. U Hrvatskoj je 1991. izbio Domovinski rat, sukob koji je nastao zbog odvajanje države Hrvatske od Jugoslavije te eskalacije sukoba stanovnika na prostoru države što je preraslo u rat između Hrvatske i tada još postojeće Jugoslavije, tj. članica Srbije i Crne Gore spojenih u Jugoslavensku narodnu armiju (JNA). Sukob se nastavio do 1995. godine. To je doba bilo *„karakterizirano oživljavanjem tradicionalnih nacionalističkih mitova i postavljanjem zahtjeva za ujedinjenjem svih Srba u teritorijalnu cjelinu“* (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, 2021.). Zbog toga se u Hrvatskoj počeo također javljati nacionalizam kao odgovor na pritisak s druge strane. Zbog razvoja supkulture u toliko malom gradu u vrijeme takvih društvenih procesa i transformacije iz jednog režima u drugi postavlja se pitanje da li je punk supkultura nastala kao odgovor mladih na društvenu krizu u kojoj su se našli. Supkulture su često povezane s ekstremističkim reakcijama mladih ljudi na događaje iz svoje okoline. Punk se supkultura povezuje s ekstremističkim pristupima glede slobode i prava. U vrijeme društvene destabilizacije i razvitka ekstremističkih svjetonazora u Koprivnici se naglo razvija punk supkultura te se u takvo vrijeme na takvom mjestu ona predstavlja kao direktni odgovor na nagle društvene promjene i stanje krize. Cilj ovoga rada je analizirati uže i šire društvene pojave i procese koji su doveli do razvitka punk scene te utvrditi koliki je utjecaj na razvoj jedne supkulture imala krizna situacija poput Domovinskog rata i destabilizacije društva te da li je upravo njezin nastanak direktni odgovor na nagli prodor nacionalizma. Uz to, cilj je i analizirati način na koji supkultura može nastati i

na koje se načine može dalje održavati kroz više generacija u sličnim oblicima. Analiza razvoja supkulture bazirana je na konfliktnoj teoriji društva po kojoj su svi društveni procesi temeljeni na konfliktu društvenih grupa. U ovom se slučaju konflikt prikazuje između države u kojoj je aktivan nacionalizam i mržnja naprama supkulture koja prema takvom svjetonazoru iskazuje odbojnost i odbacuje ga. Analiza razvoja supkulture izvodit će se putem analize izvedenih polustrukturiranih i nestrukturiranih intervjua s najbitnijim članovima ondašnje zajednice, analizom tekstova pjesama tada aktualnih bendova te analizom sadržaja novinskih članaka, ostalih pisanih materijala te dokumentarnog filma „*Koprivnica pleše pogo*“ Mateja Perkova iz 2009. godine. Izvedeni intervjui provedeni su uz pisani pristanak ispitanih sudionika na obradu i snimanje intervjua diktafonom putem ispunjavanja obrasca te su svi sudionici dobili svoju verziju privole. Veliki dio građe prikupljene za stvaranje ovog rada temeljen je na provedenim intervjuima te iskustvima sudionika. U radu je moguća djelomična neobjektivnost zbog mojeg poznanstva s ispitanicima i činjenice da sam član zajednice o kojoj pišem te zbog temeljenja rada na sjećanjima ispitanika na događaje koji su se dogodili pred prosječno 30 godina.

2. Punk supkultura

2.1. Definicija i povijesni kontekst

Primarna (i radna) definicija supkulture je: „Relativno difuzna društvena grupa koja ima dijeljeni identitet, karakterističan pogled na određene ideje, objekte i prakse te osjećaj marginalizacije ili otpora prema percipiranom „konvencionalnom“ društvu.“ (Haenfler, 2014., str.16.) Članovi supkultura često se zamišljaju i prikazuju kao mladi bijeli muškarci koji su odrasli u okružju marginalizirane radničke klase i koji su često pripadnici kriminalnih skupina te se kroz supkulture opiru svojoj marginalizaciji. Takva situacija, doduše, nije u potpunosti istinita u svim supkulturama. Stvarnost je takva da se supkulture sastoje od niza osoba s različitim etnicitetima i društvenim statusima što supkulture prikazuje mnogo dinamičnijima u pogledu društvene strukture. (Haenfler, 2014., str.61.) Punk je jedna od supkultura koje se primarno vežu uz glazbu. U njoj je glavna poveznica među ljudima punk-rock glazba, ali i svjetonazor koji se veže uz nju. Uz glazbu, članovi ove supkulture uglavnom su prepoznatljivi po odjeći koju nose. Najčešće shvaćanje stila oblačenja punk supkulture odnosi se na tamnije

nijanse boja odjeće, prišivcima i bedževima na odjeći (uglavnom jaknama) te kožnim cipelama s čeličnim čepovima na prednjim krajevima (često povezano s brendom proizvođača Dr. Martens). Uz odjeću, uz pripadnike punk supkulture često se vežu i estetske tjelesne modifikacije poput *piercinga* i tetovaža, no to ne mora biti pravilo. Također, pripadnike te supkulture u originalnom smislu lako je uočiti putem stila uređivanja kose. Karakteristični stil kose kod njih je tzv. *mohawk* (hrv. „kokotica“) i šiljasto oblikovana kosa (*spikes*), ali se pojavljuju i drugi stilovi, posebice u novije vrijeme gdje se često mogu vidjeti tzv. *dreadlocks* i ostali stilovi posuđeni iz drugih supkultura. U svjetonazorskom smislu pripadnici punk supkulture najčešće su lijevo orijentirani i aktivistički nastrojeni. Često se vežu uz političke ideje anarhizma, anarhosindikalizma i sl. Ovdje je jako bitno naglasiti da se ponekad punk supkultura zamjenjuje sa skinhead supkulturom zbog relativno sličnog načina odijevanja. Najbitnija razlika između skinheadsa i punkera je stil kose (punkeri imaju prije navedene vrste stilova kose, dok skinheads i imaju veoma kratko ošišane ili obrijane glave) te svjetonazor (skinheads i se najčešće povezuju s neonacizmom, a punkeri s antifašizmom i anarhizmom). Članovi punk supkulture svojim provokativnim nastupima konstantno kritiziraju stanje u kojem se nalazi društvo i država te su zbog svoje kritike često od strane državnih službenika shvaćeni kao delinkventi, kriminalci i ostalo. Na području Njemačke demokratske republike, tj. u Berlinu je 1983. nastao punk pokret „Namenlos“ koji je u vrlo kratkom roku bio zamijećen od tajne policije *Stasi* koji su ih profilirani kao politički opasni za državu zbog svojih nastupa u kojima su kritizirali socijalističku vladavinu u toj državi. (Brauer, J., 2012.) U svijetu punk supkulture najbitniju ulogu ima punk-rock glazba. Takva glazba karakterizirana je brzim tempom, energičnim izvedbama i korištenjem velike količine distorzije u instrumentima. Uz to, pjesme nemaju dugo trajanje te se ono svodi na prosječno dvije minute ili manje. Uglavnom ju izvodi sastav tipični za rock bend: bubnjevi, bas gitara, jedna ili više električnih gitara te snažan vokal. Kako je sastav benda ovisan o samim članovima, instrumenti mogu varirati te se u nekim primjerima (kao što je obrađeni sastav „Analna psoriza“) mogu pojaviti dvije bas gitare koje zamjenjuju električne gitare i slični primjeri varijacija. Kao što je već navedeno, vokal je u takvim sastavima uglavnom snažan te se često može izgubiti u kakofoniji distorziranih instrumenata koji ga prate. Tekstovi koje izvode punk sastavi tradicionalno se bave otporom prema nametnutim normama, kritikom političkih sistema i pojedinaca, odnosima među ljudima (uglavnom onim lošim poput diskriminacije i nasilja općenito) i sličnim aktivističkim temama. Upravo je aktivizam srž punka i prisutan je u velikoj većini tekstova punk sastava.

Nastanak punk supkulture usko je vezan uz razvoj punk-rock glazbe. Takva glazba nastala je krajem 1970-ih kao odgovor na tadašnju mega-popularnost rock glazbe koja je, prema mišljenju

prvih pripadnika punk supkulture, postala totalna suprotnost onoga što je bila na početku-stvorena za mlade, pristupačna i buntovna. Punk-rock pružio je odgovor manjku bunta tako što je za cilj uzeo uništavanje svake norme i iskorištavanje totalnog bunta protiv rocka, popularne glazbe te na kraju i cijelog sistema u kojem postoji.

U svijetu je prvi punk sastav bio The Ramones iz New Yorka koji je osnovan 1974. godine. Oni su isprobavanjem novog stila izvođenja tzv. garage rocka uspostavili temelj cijelog glazbenog žanra punk glazbe. Uz to, svojim su izgledom i ponašanjem uspostavili i normu supkulture koja se veže uz takvu glazbu. Punk supkultura svoju je današnju reputaciju i utjecaj doživjela tek dolaskom u Veliku Britaniju 1975. godine. Nastankom benda The Sex Pistols u punk je ušla mnogo veća doza ekstremnog pristupa društvenim problemima, nereda i inata prema većini, bogatima i starijima. “*Stvarno ste mogli osjetiti kako se svijet miče i trese te jeseni 1976. u Londonu. Činilo mi se da ono što smo napravili kao šalu u New Yorku sada se uzelo za ozbiljno u Engleskoj od strane još mlađe i nasilnije publike.*“ (McCain, G. , McNeil, L., 1996.) Svojom specifičnom energijom i pristupom glazbi i punk kulturi, The Sex Pistols pretvorili su vrijeme svojeg postojanja u posebni trenutak između umjetnosti i pop kulture (Sabin, 1999.) Punk je u Velikoj Britaniji donio dugo očekivanu slobodu za mlade i način na koji su oni mogli iskazati svoje nezadovoljstvo. Razlog tome u velikoj je mjeri bila dominantna problematika razdvajanja društva na radničku i bogatu klasu što je svakodnevno utjecalo na život svih stanovnika, a posebice mladih ljudi kojima je za normalan razvoj potrebna stabilnost. Nedostatak društvene i privatne stabilnosti veliki je dio nastanka punk supkultura, ali i veliki razlog za priključenje mladih punk supkulturi. Jedan od sudionika istraživanja zavolio je punk zajednicu zbog toga što mu je pružala određenu razinu osjećaja dobrodošlice i prihvaćanja: „*Mene su ko klinca u osnovnoj školi maltretirali i ovde sam se osjećal ko da nekaj vredim.*“ U mrežnom izdanju Hrvatske enciklopedije leksikografskog zavoda supkultura se definira kao: „*...bilo koje odstupanje adolescentskih i drugih aktera od normi i vrijednosti uže i šire roditeljske kulture; često je vezana uz koncept društvene klase kao socijalizacijskoga svijeta. Iako postoje različite interpretacije pojma supkulture, mnogi ju autori, premda raznovrsnih paradigmatičkih polazišta, određuju kao kolektivni odgovor mladih iz nižih društvenih slojeva na probleme socijalne strukture i mobilnosti.*“. Prema toj je definiciji, za razliku od prve navedene definicije, svaka supkultura produkt težnje mladih ljudi k odvajanju od onoga čemu su urođeni i sastavljanjem neke vrste vlastitog kolektivnog identiteta. Ovaj mehanizam nastanka i razvijanja supkultura veoma je bitan za kasniju obradu razvoja punk supkulture u Koprivnici. Uz glazbu, punk supkultura može se očitati u svim ostalim vrstama umjetnosti, a posebice u književnosti. U svom radu „*Utjecaj punka kao kontrakulture u Republici Hrvatskoj*

od 1990. do 2017. godine“ Damir Časar (2018.) navodi da se punk uvelike prožima kroz književnost. Za punk zajednicu veoma su bitni bili fanzini koji su rađeni neovisno o izdavačima (što je dosta raširen način distribucije u toj supkulturi) te su oni bili rađeni po principu D.I.Y. (do it yourself-uradi sam) što je takvim fanzinima dalo posebni karakter koji se lako mogao prepoznati, ali su time i postali dostupni velikom broju čitatelja iz zajednice. Zbog takve slobode fanzini su također mjesto za promociju i njegovanje punkerskog identiteta i svjetonazora te promoviranje političkih ideja, posebice onih anarhističke prirode. Također, autor navodi da je punk supkultura prožeta liričkim buntom koji se može naći u navedenim fanzinima, ali i u tekstovima pjesama. (Časar, D., 2018.) U društvenom smislu, stvaranje umjetnosti i društvenog djelovanja punk supkulture temeljeno je na reakciji protiv dominantnih ideja urođenih u zajednicu te time pružaju mogućnost izlaza iz svakodnevnog svijeta ustanovljenih normi i vrijednosti. (Beer, D. 2014.)

2.2. Tipovi punka

Razvojem punk-rock glazbe pojavilo se više vrsta same izvedbe glazbe koje su varirale po načinu na koji se izvodila glazba, njenom ozračju koje stvara, temama kojim se bave tekstovi te ideologijom koja se promovirala u njima. Uz promjene u stilu glazbe dolazile su i promjene u punk supkulturi koja se vezala uz nju. Zbog toga je nastalo više „denominacija“ punk supkulture čiji se utjecaj može vidjeti i danas. Danas je poznato nekoliko glavnih kategorija punka: old school punk, hardcore punk, post-punk, pop-punk, new wave, Oi! punk i slično. Old school punk vezan je uz originalno izvođenje punka povezano s bendovima poput Ramones, Sex Pistols, Dead Kennedys i ostalima. Hardcore punk tip je punka koji se razvio nedugo nakon samog nastanka punka, krajem 1970-ih godina te se promijenio u još agresivniju verziju originala uzimajući još ekstremniju tematiku i načine izvođenja glazbe. Hardcore punk nastao je u Kaliforniji te su neki od njegovih predstavnika Dead Kennedys i Black Flag. Kasnije se hardcore punk pretvorio u mnogo više manjih skupina poput crust-punka, grindcorea i slično koji su opet ekstremniji po svojoj prirodi te im je često cilj kršenje društvenih normi i šokiranje. Pop-punk nastao je kao reakcija na originalni punk zbog njegovog pretjeranog aktivizma. Pripadnici pop-punk denominacije mijenjaju smisao i izvedbu punk glazbe tako što zvuk glazbe prilagođavaju popularnoj glazbi i baziraju se na satiričnosti i ironizaciji društva umjesto direktne osude i aktivizma. Tekstovi su im često povezani sa svakodnevnim temama i lako su prihvaćeni među većom populacijom. Neki primjeri pop-punka aktualni danas su bendovi

Green Day, Blink-182, The Offspring, Sum-41 i ostali. Pop-punk je vrsta punka koja je najviše utjecala na popularnu kulturu posljednjih 20 godina zbog svoje povezanosti s popularnom glazbom koja joj omogućuje da se lakše distribuira i pamti. Pop-punk velika je stavka u identitetima velikog broja mladih rođenih početkom 2000-ih i krajem 1990-ih te je zbog toga i uvelike utjecajan na kulturu mladih danas. U Koprivnici se početkom 1990-ih razvilo više vrsta punk glazbe. Bendovi popu Analne Psorijaze svirali su raw hardcore punk koji je karakterističan po sirovom distorziranom zvuku instrumenata te vokalu nalik na urlanje od kojeg se mali broj riječi može razumjeti. Bendovi poput Overflow, Don't, Running Party i sl. svirali su malo lakšu glazbu, no i dalje u sferi punk žanra. U njihovim izvedbama također su instrumenti distorzirani, no u manjoj mjeri. Vokal je najčešće relativno čist, barem do te mjere da se tekstovi većinom mogu razumjeti. Zbog te činjenice takvi su bendovi pisali tekstove koji su malo smisleniji po pitanju razumijevanja. Ostali bendovi nastali u to vrijeme također koriste navedene elemente i svrstavaju se u žanr punka, no svaki od njih koristi svoj stil stvaranja glazbe i tekstova.

2.3. Punk u Hrvatskoj

Punk glazba i supkultura na području današnje Hrvatske nisu postojale do 1976. godine. Kao prvi punk sastav u Hrvatskoj i drugi u Jugoslaviji, domaću su scenu započeli graditi Valter Kocijančić, Zdravko Čabrijan i Dušan Labavac-Pjer osnivanjem grupe Paraf. Njihov je prvi koncert održan nedugo nakon što su The Sex Pistols izdali svoj prvi singl i započeli razvoj punka u UK. Njihov prvi koncert izveden 22. ožujka 1978. uzima se kao datum rođenja punka u Hrvatskoj. Na prostoru Jugoslavije stariji od njih bili su jedino Pankrti iz Slovenije koji su započeli s radom tek malo ranije. Dok se punk u Jugoslaviji pojavio kasnije nego u ostatku svijeta, ta razlika je skoro pa nevidljiva. Osim toga, bitno je naglasiti da su grupa Paraf isto kao i Pankrti i ostali bendovi koji su im se nedugo zatim pridružili, živjeli u totalitarnoj državi. Zbog te činjenice veoma je zanimljivo vidjeti da se usprkos čvrstoj strategiji filtriranja medijskog sadržaja u Jugoslaviji neki od njega uspio distribuirati i probiti na tržište. Iako su se uspjeli probiti bili su oporezivani za šund od strane vijeća za određivanje šunda u kulturi, kao i nekolicina kasnije nastalih sastava. Uz grupu Paraf, za početke hrvatske punk scene bitan je bio i sastav Termiti također iz Rijeke. Ta su dva sastava začetnici kultnog „Ri Rocka“ koji je aktivan i danas. Nakon njih, po cijeloj Hrvatskoj počeli su nastajati razni punk sastavi od kojih su utjecajno najbitniji KUD Idijoti (nastali 1981.), Satan Panonski (počeo nastupati 1979.) te kasnije Mikrofonija (nastali 1995.), Debeli precjednik (nastali 1993.) i ostali. Punk-rock u

Hrvatskoj razvija se sa svakim novim sastavom koji u relativno novu supkulturu donosi nešto svoje. Veoma je često moguće vidjeti u društvenim krugovima sudionika u punk supkulturi kako se punk naziva *pank*. Taj „pohrvaćeni“ naziv čini se kao obična izvedenica iz engleskog jezika u hrvatski, no samom promjenom riječi dolazi i do promjene značenje punk supkulture. Bitno je naglasiti da je vrijeme početka 1990-ih godina vrijeme procvata Hrvatskog punka, kako u ostatku države, tako i u gradu Koprivnici.

3. Razvoj punka u Koprivnici

Nastanak punk supkulture u gradu Koprivnici temeljen je na nekoliko različitih događaja, procesa i ljudskih aktera koji su ga gradili. Najbitnije skupine događaja i procesa za razvoj Koprivničke punk supkulture su : Industrijalizacija, glazbeni utjecaji, društvena dinamika i ratno stanje. Svaka od ovih karakterističnih skupina događaja i procesa jednako su bitna za nastanak ove lokalne zajednice te su međusobno povezane i isprepletene na dubokoj razini.

3.1. Industrijalizacija

Razvoj punk glazbe i supkulture u Koprivnici temelji se na događajima koji su se u gradu zbivali 15 do 20 godina ranije. Danas poznata tvrtka prehrambene industrije Podravka u početkom 1970-ih godina doživjela je nagli razvoj u količini proizvodnje prema godišnjem planu. Kompanija je izgradila nekoliko novih tvorničkih kompleksa te je preuzela punionicu mineralne vode u Lipiku. Uslijed toliko velikog razvoja u kompaniji se otvorio velik broj radnih mjesta i pojavila se potreba za mladim, obrazovanim radnicima. S obzirom na to da je tvrtka nudila velike plaće i mnogo ostalih beneficija (kao što su besplatni stanovi za radnike i sl.) u Koprivnicu se preselio velik broj mladih ljudi te su sa sobom doveli i svoje obitelji. Prema popisima stanovništva iz 1961., 1971. te 1981. moguće je vidjeti da se broj stanovnika u Koprivnici između 1961. i 1971. povećao za cca 4700 ljudi, a desetljeće nakon za još cca 4600. U tom se razdoblju od 20 godina u gradu broj stanovnika povećao sa 11,444 na 20,812 što je povećanje od skoro deset tisuća ljudi. Također, u razdoblju od 1971. do 1981. postotak žitelja

općine Koprivnica koji stanuju u gradu naraslo je za 7%. (Feletar,1983.) Prema tome, velika stopa industrijalizacije u gradu Koprivnici utjecalo je i na veliku stopu urbanizacije i doseljavanja stanovnika iz drugih krajeva Podravine, ali i Hrvatske. Zbog tih je razloga za razvoj punk supkulture potrebno sagledati 15 do 20 godina u prošlost, na doba kada su glavni akteri društvene promjene u gradu bili tek djeca i odrastali.

U intervjuu vođenim sa G.Ž. (rođ. 1973.) saznajem da je njegova obitelj, kao i obitelji mnogih njegovih prijatelja, došla u Koprivnicu zbog toga što je njegov otac dobio posao u Podravci i uz njega besplatni stan za obitelj. *„On je dobio posel u Podravki, vjerojatno misliš na ono da je u drugoj polovici 70-ih u Koprivnicu došlo jako puno mladih ljudi jer se u to vrijeme Podravka jako širila i zbog toga moji frendovi imaju sličnu priču ko ja, te su im starci isto došli i napravili su ovdje neku urbanu kulturu koja je stvorila plodno tlo za te neke događaje koji se tu događaju-/- ...Da, za to vrijeme smo još bili u Zagrebu pa je on dobio stan u Koprivnici zbog djece te smo se doselili u ljetu 1981.“* Kao što se može uočiti iz citata, mnogo osoba vezanih uz stvaranje supkulture nosi sličnu priču zbog doseljavanja roditelja u Koprivnicu radi posla u Podravki. Posao u Podravki značio je za te ljude i veliku dozu sigurnosti što se tiče stalnih primanja. To je zatim utjecalo i na njihovu djecu koja su mogla malo bezbrižnije živjeti. Kako navodi K.M.: *„Podravka nas je sve hranila i bili smo poprilično bezbrižni, znali smo da su starci bili podravkaši i da smo mi bili podravkaši i mogli smo si zapjevati.“*

3.2. Glazbeni utjecaji

Prije nastanka punk bendova, u Koprivnici je postojala relativno aktivna glazbena scena koja je sadržavala rock, folk, pop i ostale žanrove glazbe. Zbog već nastale rock tradicije, 1983. godine nastala je zbirka rock pjesama iz Koprivnice „Kc Rock '83“ koja je služila kao prikaz rock glazbe koja je bila stvarana u Koprivnici u posljednjih nekoliko godina prije nastanka zbirke. S obzirom na tradiciju rock glazbe u Koprivnici, mladim je ljudima krajem 1980-ih već bila pripremljena atmosfera za vlastito stvaranje. U razgovoru sa sudionicima intervjua, najveća inspiracija i razlog za vlastito stvaranje nije u potpunosti bila samo domaća scena, već svjetski poznati sastavi. Svoj prvi dodir s punk i metal glazbom D.T. (rođ. 1972.) opisuje ovako: *„Bil je samo MTV koji je imal metal emisiju i tu i tam su znali pustiti koji punk bend – „Headbanger's Ball“ emisija - i to je bil moj prvi dodir s muzikom...“* U to vrijeme, početak emitiranje američkog MTV-a na ovim prostorima mladim je ljudima omogućio velik pogled na svijet nove glazbe svih žanrova. Uz MTV, mladi su svoj dodir s glazbom imali isključivo preko kazeta i

ploča koje su djelomično naručivali iz inozemstva, a većinom su kupovali od Vase, lokalnog „ditera“ piratiziranih kazeta koje je presnimavao od originala na više kazeta koje je zatim prodavao mladima da mogu slušati svjetski poznate sastave i hitove: „*On ti je piratiziral muziku na kazete i prodaval okolo. Nije moguće bilo nabavit tipa Pixies i ako je neko kupil presnimil je na kazetu i to se tak „dilalo“.*“, „*Vaso nas je jako puno odgojil kaj se tiče glazbe, on nam je predstavil REM i slično, i on nam je snimal kazete i dijelil.*“ Uz kazete, još su aktivne bile i vinil ploče koje su se najčešće mogle kupiti u robnoj kući u okolici centra grada, ali su se i one često uvozile iz inozemstva zbog činjenice da Jugoslovenske distribucijske kuće nisu uvezile sve ploče poznatih američkih sastava, posebice u sferi metal, punk i hardcore rock glazbe. Od glazbenih utjecaja veoma je bitno napomenuti da za je nagli nastanak velikog broja punk sastava u Koprivnici, osim lokalnih distributera nosača zvuka, veoma bitan i Zdenko Franjić iz Zagreba koji je stvorio izdavačku kuću „Slušaj najglasnije!“ Njegova funkcija bila je izrazito bitna zbog toga što je on bio jedina osoba preko koje su mladi sastavi poput Overflowa, Analne psorizae, Don't, Majki, Satana panonskog i ostalih mogli dobiti priliku izdati vlastiti album. Za sastave iz Koprivnice ta je činjenica bila veoma bitna zbog toga što se u gradu nije moglo naći lokalnih izdavača, a velike nacionalne izdavačke kuće poput Jugotona bile su preskupe da bi si mladi ljudi mogli priuštiti izdavanje i snimanje u tim kućama, ako bi uopće bili prihvaćeni. „*U biti je sve išlo za Zagreb, u to vreme dok smo mi počeli svirati su se počeli pojavljivati i ti mali izdavači jer si ti sam nisi mogel isfinancirati snimanje u studiju i sve ostalo.*“ Bitno je naglasiti da je mogućnost relativno jeftinog snimanja i izdavanja singlova i albuma jedna od ključnih okolnosti koje su omogućile rast i razvoj lokalne glazbene scene. Ta činjenice ukazuje na specifičnost sveukupne punk i alternativne glazbene scene koja je pretežito ovisna o logistici i organizaciji na makro razini u isto vrijeme kada ona djeluje lokalno na mikro razini. Takva situacija pozitivno utječe na cjelokupnu zajednicu koja se temelji na takvim i sličnim vrstama glazbe. Također, zbog navedene neovisnosti o velikim glazbenim izdavačima se takva glazba naziva alternativnom, tj. ona pokazuje alternativu uobičajenim procesima u stvaranju i izdavanju. Uz to, takav način izdavaštva dublje povezuje zajednicu izvođača i pozitivno utječe na društvenu koheziju supkulture. Ove činjenice pokazuju povezanost nezavisnog izdavaštva u stvaranju glazbe i u objavi prije navedenih fanzina.

3.3. Društvena dinamika

U razradi nastanka supkulture najbitnije je detaljno analizirati mjesta i društva po kojima su se članovi supkulture kretali prije nego su ustanovili punk u Koprivnici, no i tijekom tog razdoblje, posebice za vrijeme rata. Kao što je već navedeno, Koprivnica je bila veoma glazbeno i kulturno aktivna 1980-ih godina. Najbitnija točka u cijelom gradu u drugoj polovici 80-ih je bio disko klub koji se nalazio u samom centru grada na glavnom trgu, u prostoru koji je danas galerija. Taj je klub bio univerzalan što se tiče ljudi koji su dolazili u njega, no glazba je većinski bila tada najpopularnija vrsta- disko. Disko se među mladima doživljavao kao *šminkerska* glazba te se slušatelje prozivalo šminkerima. Druga grupa, koja je bila sasvim suprotna od šminkera, bili su metalci: „...*Pošto je Koprivnica bila metalski, pankerski i šminkerski grad, to su znale biti tuče, znači metalci protiv šminkera su se tukli*“ Dinamika između tih dviju skupina mladih bila je relativno negativno karakterizirana zbog njihovih razlika što je često dovodilo do sukoba koji su prelazili i u tučnjave. Sudionik K.M. razliku između šminkera i metala opisuje: „*A ovo metalci i šminkeri, to je bila jedina podjela da si imal metalce sa AC/DC i metalica majicama koji su slušali tka hardcore rock i to a svi ostali su valjda bili šminkeri*“ Metalci su bili zapravo svaka grupa koja sluša bilo koju vrstu glazbe koja koristi elemente metala i punka, te se oblači sukladno tome: „...*osim metalaca koji su se jako lako prepoznali jer su imali jakne sa prišivcima, imali su čupe i bili su mi strašni dok sam bil klinac jer sam mislil da su oni ono kriminalci i zločinci, a bili su klinci stariji od mene 2-3 godine*“ Okupljanje mladih uglavnom se izvodilo u samom centru grada: „*U to vreme se išlo na trg stajat, postojal je disko klub ispod galerija, u podrumu je bil disko bar, postojala je pivnica i tak nekaj ali v to vreme su se svi ljudi skupljali na trgu i u to vreme je trg bil pun ljudi koji su se družili u grupicama po „sektama“.*“ Vezano uz disko klub, u njemu se uglavnom nije puštala metal glazba, no s obzirom da su u njega počeli više izlaziti pripadnici metalaca, vlasnici su počeli dopuštati puštanje metal i hardcore glazbe na određeno vrijeme kroz radne dane u tjednu: „...*Onda je taj koji je puštal muziku rekel ajde dobro budem vam dal da puštate metal ali nemre dulje od sat dva i to je to. I to prek tjedna, za vikend je bila disko muzika. To je sve dobro funkcioniralo i super je bilo. I onda su odjedanput prestali puštati i jedanput smo tam nekakvo sranje napravili, uralili smo, razbijali i vikali da očemo metal...*“ Ovaj događaj prikazuje kako je zajednica vezana za metal i alternativnu glazbu još i prije nastanka punk supkulture mogla utjecati na svakodnevna događanja i krojiti svakodnevicu po svom ukusu. Osim disko kluba, sudionici istraživanja i njihovi prijatelji družili su se u nekoliko različitih lokala u gradu. Jedan od najbitnijih je lokal Cvrčak u kojem su organizirali koncerte. U početku taj je lokal bio većinom ispunjen lokalnim

stanovnicima tog kvarta koji nisu bili posebno zainteresirani za bilo kakve aktivnosti poput koncerta. Jedina prednost toga kluba bila je činjenica da su mladi mogli doći i sami puštati glazbu kakvu su željeli: „...*al u biti dobra stvar je bila da ljudi su nam dali da si sami puštamo muziku jer su unutra bili likovi ono boli ih kurac za muziku ono cugeri i takvi ali na kazić se išlo i tu je svirala najbolja muzika u gradu i svi smo ono šaltali sami*“ kroz njihove aktivnosti iz obične „krčme“ Cvrčak je postao mjesto sakupljanja punkera i simpatizera hardcore glazbe. Uz Cvrčak, koncerti su se izvodili na tzv. forumu u školskom centru. Svi održani koncerti bili su punk i hardcore glazba te su bili organizirani isključivo od strane punk zajednice u Koprivnici. Uz navedeno, jedna od bitnih lokacija za izlaske bila je kuglana koja je bila jedini lokal koji je radio do 2 sata u noći. Kuglana je kasnije pretvorena u klub Kugla koji je bio aktivan krajem 1990-ih godina te početkom 2000-ih kad se zatvorio zbog financijskih poteškoća. Bitno je naglasiti da se u tom klubu moglo organizirati mnogo različitih događaja zbog strukture zgrade koja je prostor za lokal i izvedbe imala u sredini te što je dalo razinu zvučne izolacije koja je bila pogodna za koncerte. Uz to, bitna je bila i takva pozicija zgrade da je bila u centru grada, no nikome nije mogla smetati buka ljudi koji se skupljaju na tom prostoru zbog specifične pozicije okružene zgradama. Klub Kugla je 1997. i 1998. bio jedan od najbitnijih lokala zbog izrazito bogatog programa koji su planirali i izvršavali organizatori. Nakon njih, u periodu Domovinskog rata, najbitniji klub vezan uz takvu vrstu glazbe (a i uz cijelu punk supkulturu) bio je klub Podravec u Virju, otvoren 1992. godine. Iako je bio izvan Koprivnice, u njemu su se redovito održavali koncerti punk, noise i ostalih vrsta alternativne glazbe te je taj klub postao jedan od simbola alternativne kulture cijelog kraja. U njemu su svirali i neki od danas poznatih sastava poput Majki, Hladnog Piva, Overflowa i ostalih. Taj se klub nalazio u samoj blizini željezničke postaje u Virju te je njegova pozicija uvelike doprinijela velikom broju mladih koji su se u njemu okupljali. Sudionici intervjua i njihovi prijatelji najčešće bi do njega dolazili vlakom te se na isti način ujutro natrag vraćali u Koprivnicu. Klub Podravec postojao je tek nekoliko godina te se zatvorio zbog financijskih poteškoća. Uz lokale, mjesta za druženje mladih najčešće su bila javna mjesta poput parkova i glavnog trga, posebice u vrijeme rata i zamračivanja kada su svi lokali i dućani radili do 21 sat. Druženja po javnim površinama najčešće su započinjala kupnjom alkohola i ostalih potrepština u najbližem supermarketu te zatim provođenje velikog dijela noći na istom mjestu: „...*u 9 se zaprlo i onda smo nastavili piti kaj smo si kupili, znali smo sedeti tu pred pivnicom u totalnom mraku, znaš kaj znači totalni mrak...sediš, zajebavaš se i to je to, nisi imal kam ić, mogel si pričat i tak, to nam je bila zabava.*“

Zbog potrebe za nezavisnom udrugom mladih u Koprivnici i činjenice da nisu postojali neovisni

kulturni omladinski klubovi, sredinom 1990-ih nastala je udruga KUM (kulturna udruga mladih) koja je bila prva takva udruga u gradu nakon raspada Jugoslavije. Ona je nastala zbog potrebe da se na neki način, koji je neovisan o gradu i ostalim udrugama, olakša organizacija kulturnih događaja i koncerata u gradu te da se preko te udruge lakše skuplja novac koji je potreban za njihovo financiranje: „*Udrugu KUM smo napravili zato jer nam je trebal neki način da formaliziramo tu ekipu ljudi koji su hteli radit neke koncerte pa da bi uopće imali nekakav status to je bila jedina opcija... Hteli smo organizirati koncerte i nije postojal prostor i nije bilo ništa pa smo morali napraviti udrugu da bi mogli prijavit koncert i da moremo žicat sponzore, grad itd. Napravili smo udrugu koja se zvala KUM s idejom da radimo te nekakve kulturne sadržaje, prije svega koncerte, da vidimo di već možemo napraviti i to smo radili 90% u kuglani*“ Udruga KUM u jednom je trenutku imala svoj vlastiti prostor na glavnom gradskom trgu koji su nazvali Kameleon te su jedan dio događaja provodili tamo: „...*i tam je onaj KUM radil koncerte 97-99. u tom periodu. I bil je onaj jedan hardcore festival i bilo je krcato, to je bilo dobro vreme.*“

S obzirom na to da je zajednica punk supkulture u velikoj mjeri povezana neovisno o području i državi, punkeri iz Koprivnice povezali su se s lokalnim skupinama iz Slovenije. U Sloveniji je u to vrijeme ostao velik broj tzv. Mladinskih centri koji su u Jugoslaviji služili kao mjesta za okupljanje mladih te za održavanje različitih događaja. Tako su nakon tranzicije Slovenije ti omladinski centri postali glavna mjesta za održavanje različitih punk, metal i festivala alternativne glazbe općenito. Uz to, Koprivnička zajednica punkera bila je u dobrim odnosima s organizatorima iz Slovenije te su često s vlastitim bendovima odlazili svirati u Ilirsku Bisticu i Kopar: „...*u Sloveniji je u to vreme bilo puno aktivnih tzv. mladinskih centri a kod nas su uništili te omladinske klubove koji su mogli organizirati te neke stvari. Kod nas su se ti klubovi zbog rata privatizirali. U Sloveniji je skoro u svakom selu bil neki klub koji je bil financiran od države da se dogodilo da smo svirali po tim malim mestima. Ilirska bistrica je svima bila super jer je kod njih bilo super da su kod njih jako puno svjetskih bendova na toj nezavisnoj sceni sviralo i to je bila super postaja u Sloveniji. Ako si sviral Ilirsku Bisticu onda si sviral i Kopar koji je pola sata udaljen. Nije to bila skroz suradnja ali smo radili koncerte jedni kod drugih.*“ Suradnja Koprivničkog alternativnog društva i društva iz Slovenije još je jedan primjer povezanosti punk supkulture na globalnoj razini, a rada na lokalnoj.

U društvu se u to doba najviše konzumirao alkohol i cigarete, dok se s dolaskom rata situacija malo promijenila. Zbog nestabilnosti u državi, većina policije bila je ili premještena na vitalna područja pod opasnosti od sukoba ili je bila relativno nezabrinuta manjim problemima kao što je konzumacija nekih opojnih droga. Zbog te se činjenice uvelike otvorilo ilegalno tržište

marihuane te je u grad došla marihuana što je među mladima bilo relativno dobro prihvaćeno: „...ničeg te nije bilo strah, policiju nije zanimalo to, nikad se nije desilo da bi bilo problema, a fakat smo bili, ono, tu smo pred pivnicom sedeli i samo se videl žar u krug, ali u to vreme nije bilo ničeg drugog.“ Što se tiče ostalih supstanci, u određenoj je mjeri u to doba na tržištu bio dostupan heroin, no on je zaobišao Koprivnicu te se konzumirao u većim gradovima poput Varaždina i Preloga: „Imali smo sreće ovde da Koprivnica nije bila kao Prelog i slična mjesta di je heroin bil dostupan, nego je ovde bilo jedino trave i to sporadično tak da samo oni koji bili jako zagrizli su onda išli u Varaždin ili negdje nabavljat neke druge stvari.“

3.4. Ratno stanje i nacionalizam

Početak rata u cijeloj je državi nastalo izvanredno stanje. Koprivnica nije bila iznimka te su za vrijeme rata postojala razna pravila kojih su se stanovnici morali držati. Većina pripadnika punk supkulture u nastajanju 1991. godine imali su oko 18 godina, a velik broj je imao i manje. Školovanje u srednjoj školi uvelike im se promijenilo, a društveni se život zbog aktivnih mjera obrane smanjio u kvaliteti i količini: „...škola je bila skraćena na 35 minuta cijelu godinu, nikog nije bolela briga za ništ, škola je nama bila 10% angažmana i imali smo puno više vremena, grad je bil od 9. mjeseca 1991. do kraja 1991. zamračen, znači bil je tak mrak da doslovno nisi videl ruku dok nije bilo mjeseca, a mi smo pili, zajebavali se ,svirali i nalazili se.“ Ratno stanje mladima u Koprivnici nije zadavalo previše problema zbog toga što grad nikad nije bio meta agresora te su zbog toga mogli živjeti život gdje su svakodnevno mogli mnogo više vremena koristiti za stvaranje glazbe i druženje.

Uz vrijeme rata javlja se i specifičan problem naglog osiromašenja zbog društvenih, ekonomskih i političkih promjena što je u velikoj mjeri utjecalo na zajednicu: „Moji starci su tipa 89. imali 3000 maraka plaću zajedno i mi smo dok smo bili klinici imali dosta, ali nismo bili nekaj previše bogati, išli smo na more i slično. I sad odjednom dolaziš u stanje u kojem od tih 3000 ukupno imaju tipa 150 maraka plaću u roku tipa godinu dana. Sjećam se dok nas je stari vozil u Švicarsku u Ženevu di su nas preuzeli drugi i onda smo išli u Francusku na turneju. To je bilo u 11. mjesecu 1991. dok je kod nas ono bilo totalno sranje. I stari nas fura i predvideli smo troškove i negdje u Švicarskoj stajemo na benzinskoj i stari naruči ono te neke kave sokove i stari pogleda i bilo je pol plaće za jednu rundu. To si mogu samo zamislit kak je to ljudima bilo.“

Doba Domovinskog rata doba je i proboja i osnaženja nacionalnog identiteta i nacionalizma.

Nacionalizam je u definiciji ideologija koja se bazira na društveno prihvaćenim i dijeljenim percepcijama države kao glavne jedinice ljudske solidarnosti i političke legitimnosti (Malešević, 2013. str.75.), no u doba rata i stradavanja ta se definicija u društvu nadograđuje osjećajima mržnje prema drugim narodima ili državama i velikog uzdizanja vlastite države i naroda. Iako nacionalizam nije u Hrvatskoj bio u istoj mjeri prisutan na svim područjima, postojao je svugdje. U Koprivnici se nacionalizam također pojavio početkom ratnih sukoba, no u manjoj mjeri. U razgovoru sa sudionicima istraživanja cilj je bio opisati njihovo iskustvo i doživljaj ratnog stanja od početka do kraja. Najbitnija činjenica u njihovom shvaćanju političkih i društvenih promjena koje se događaju bila je ta da su svi sudionici bili mlađi od 20 godina i još pohađali školu, kao što je prije navedeno. Zbog svoje mladosti utjecaj nacionalizma kod njih je bio nezamjetan: „*Mi nismo bili nacionalisti, mi smo bili Jugoslaveni, već su se onda počeli pojavljivati veliki Hrvati i sad ono pišeš da si Hrvat ali si rođen u Jugoslaviji pa vidiš razlike nekakve. Nacionalizam nam se nije dogodio, mi bi se rado družili s drugim bendovima iz drugih država.*“ G.Ž. uz to navodi kako se ustvari rat skoro pa ignorirao u njegovom društvu zbog velike udaljenosti do mjesta sukoba, dobre financijske situacije i činjenice da Koprivnica nikad nije bila u direktnoj opasnosti od zračnih udara i slično: „*Dok si klinac nije te briga za politiku, već ono di su cure i to. Imali smo sve kaj smo trebali, starci su nam davali i u Koprivnici nije nikad bilo ratne opasnosti... Nama u Koprivnici nije to bilo toliko nekaj, znali smo da je rat tu negde 100 km dalje ali ko da je milijun kilometri daleko. Osjećaš da je stanje nenormalno ali ne osjećaš direktnu opasnost od smrti ili bombardiranja.*“ Iako je tvrdnja da nacionalizam nije utjecao na njih relativno istinita, veliki geopolitički događaji poput rata ostavljaju neku vrstu utjecaja na sve stanovnike nekog područja. Jedno od postavljenih pitanja u intervjuima sa sudionicima bilo je „*Da li je nacionalizam i/ili rat utjecao na stvaranje glazbe i tekstova za pjesme?*“. Cilj je bio saznati da li je rat bio direktni utjecaj za daljnji razvoj punk supkulture kroz razvoj glazbe u Koprivnici te da li se zbog njega promijenio tok pisanja pjesama, bilo ono tematski, svjetonazorski ili drugačije po nekom drugom kriteriju. Sudionik K.M. objašnjava kako je ratno stanje ustvari pogoršalo situaciju vezanu uz stvaranje: „*Mislim da nije pomoglo jer smo u to vreme svi bili ono doma i onda smo s starcima bežali u podrum. Nismo se nalazili nigde. Nismo u tom ratnom stanju bili nekaj posebno inspirirani, barem ja nisam. U tom trenutku dok su bila zamračenja i uzbune ti nije bilo do pjevanja. Ne znam jel to kaj potaknulo. Vjerojatno to usadi neke stvari u tebe, ali da je to bil „trigger“ za neke reakcija mislim da ne.*“ Situacija u kojoj su se nalazili za neke je ljude predstavljala veliku problematiku, posebice što se tiče druženja. S manjkom druženja prirodno je da će pasti i razina stvaranja novog sadržaja i unaprjeđenja postojećeg. Takva perspektiva vezana uz ratno stanje uklanja

entuzijazam iz ljudskih umova i tjera ih da se u tom periodu više usredotoče na preživljavanje i strah, a manje na umjetničko stvaranje. S druge strane, suprotno navedenoj situaciji, sudionik G.Ž. predstavlja perspektivu u kojoj je nacionalizam prisutan na cijeloj punk sceni u gradu: „*Moja perspektiva je da sam ja imal jako veliku odbojnost prema nacionalizmu, meni je to bilo jak nastrano i nije mi to.... I mislim da je većina ljudi imala prema tome nekakav odmak. Sama je scena bila podijeljena kaj se tiče stavova o tome, da su neki smatrali da Hrvatska mora biti slobodna i da je nacionalizam okej, neki su bili skroz ono ih je bolel kurac, a nekima poput mene je to jako išlo na živce. Bez obzira kaj je to bila jako bitna tema, na nas je puno više utjecalo ono hardcore scena New Yorka ili bendovi koje smo nabavljali jer smo o tome puno više razmišljali. Kao tema nacionalizam nije bio toliko bitan.*“ Njegova navedena perspektiva vjerojatno je pružala bolju radnu sposobnost što se tiče stvaranja glazbe i propagiranja vrijednosti i normi supkulture zbog smanjenog straha koji je prisutan u svakodnevnom funkcioniranju. Treća, pak, perspektiva navedena od sudionika intervju prikazuje relativnu posvećenost trenutnim događanjima što se tiče rata. Sudionik s kojim sam proveo intervju u to je vrijeme bio član benda Analna Psoriza. Taj je sastav 1993. godine izdao album pod nazivom „Uloga picajzla u ratu“ koji se sastoji od 17 pjesama. Od cijelog albuma i njegovog trajanja od 21 minutu i 28 sekundi povezanost s ratom se vidi u jednom pjesmi i naslovu albuma. Pjesma u pitanju naslova je „Šešelji jebi si mater“ što je direktna uvreda jednom od tadašnjih „protivnika naroda“. Ta je pjesma u jednom trenutku, nedavno nakon objave, počela kružiti po radio stanicama na području Slavonije te na radiju 101. Da li je ta pjesma bila zaista planirana da postane javna uvreda Vojislavu Šešelju i himna otpora hrvatskih snaga sudionik D.T. objasnio je ovako: „*Ma nas ti to nije jebalo, mi smo to „Šešelji jebi si mater“ napravili ono više iz zajebancije, a ne da bi provocirali Srbe ili ne daj bože nekog drugog s tim. Ta stvar se čak vrtela u to vreme na radiju 101, svaki dan je bila prisutna, čak smo čuli po slavonskim radijima. Vjerojatno je to bilo shvaćeno tak da je dizalo moral ljudima kao gle ima neki punk bend koji svira Šešelji jebi si mater, i to je ljudima bilo dobro. A dok čuješ tekst ono nema veze s ničim. Nismo mi mrzili nikoga, nama je bil bed kaj nemremo ić svirat...*“ Uz navedenu pjesmu intrigantna je i činjenica da se album zove „Uloga picajzla u ratu“. Kroz provedene intervju pojavila se jedna specifična zajednička tematika: izbjegavanje služenja vojnog roka (tad još u JNA, a kasnije i u Hrvatskoj vojsci). U Jugoslaviji služenje vojnog roka bilo je obavezno za muškarce od 18 i više godina te se neko vrijeme takva politika provodila i u Hrvatskoj. Izlaz iz te situacije je bilo jedino ako su osobe imale neke određene bolesti zbog kojih su bili oslobođeni služenja vojnog roka. Prije rata, kada je obavezni vojni rok bio vezan uz JNA, Koprivnički bend Overflow napisao je pjesmu *Isolation* kojoj je tematika bila odlazak na služenje vojnog roka:

„...pjesma s prvog našeg albuma, *Isolation*, posvećena je Kosti i tome kaj je on moral ići u vojsku, ali to je pjesma o besmislenosti toga da ljudi moraju ići u vojsku i tamo moraju biti izolirani godinu dana od svega i živjeti neki drugi život.“ Za mlade koji ne vide smisao rata i služenja roka dijagnoza (bila ona prava ili lažirana) je bila jedini izlaz: „*Ja sam se izvukel iz vojske još u JNA jer sam glumil da sam lud i dali su mi 4 godine odgode. Svi drugi su dobili 2 godine. Cela ekipa je išla na regrutaciju s planom da se izvuče iz vojske. Naš odnos prema vojski i ratu je bilo da nas uopće nije zanimala ni vojska ni rat ni ništa od toga.*“ Ako uzmemo tu činjenicu u obzir i vratimo se na navedeni naslov albuma, čini se da se naziv naslova odnosi direktno na osobe koje izbjegavaju služenje vojnog roka. Uloga picajzla u ratu tada počinje značiti: uloga kukavica koje izbjegavaju borbu za domovinu u ratu. Sam naslov po takvom objašnjenju dobiva posebno značenje koje ukazuje na mogući svjetonazorski i politički stav autora tekstova i samog naslova albuma, no najvjerojatniji razlog tome je zapravo ironizacija, a ne prihvaćanje nacionalističke ideologije. Prema tome, treća je perspektiva odnosa prema nacionalizmu zapravo prihvaćanje nacionalizma kao prisutnog i snažnog u društvu, ali kroz ironični pristup cijeloj situaciji.

Prema provedenoj analizi i govornim izvorima sudionika istraživanja može se izvesti zaključak da su rat i nacionalistička ideologija probuđena za njegovo vrijeme utjecali na rad i stvaranje bendova punk supkulture u Koprivnici, no njihov utjecaj pokazao se manjim nego je to očekivano, barem što se tiče analiziranih bendova i usmene predaje iskustva sudionika. Ostali bendovi, poput *Overflowa*, cijelu su ratnu situaciju iskoristavali tako da se razvijaju kao sastav, dok je rat, kako navodi sudionik G.Ž., bio zapravo nešto od čega su htjeli pobjeći: „*Overflow nije bio nešto previše angažirani bend. Meni je fora bilo pisati osobne tekstove i onda gledati kako to ljudi interpretiraju na različite načine. Nema onoga pankerskog aktivizma, bar nama to nije toliko bitno. Dok razmislim ni drugi bendovi nisu bili toliko skloni aktivizmu, možda je to bio neka vrsta eskapizma zato jer je oko nas bil svijet koji se ruši i di se vidiš kolko si zapravo nemoćan i malen dok imaš osjećaj da nemreš ništ. Možda je to bil izlazak da se maknemo od toga i pokažemo ono kaj je u nama.*“

4. Zaključak

Punk supkultura je u Hrvatskoj prisutna skoro od samih početaka punk glazbe. Tijekom godina ona se razvijala i širila državom te se u Koprivnici početkom 1990-ih godina naglo razvila posebna grana punk supkulture inspirirana američkim punkom i raznim drugim uzorima skupljenim kroz medije masovne distribucije takve glazbe kao što su u to vrijeme bile kazete i ploče. Specifičnost Koprivničke punk supkulture je da je ona nastala u najnestabilnijem dobu razvoja države tj. u vrijeme Domovinskog rata i nekoliko godina ranije. Zbog te činjenice ovaj razvoj supkulture poseban je i specifičan te ga je potrebno proučavati. Njegovim proučavanjem moguće je doći do nekih zaključaka o društvenoj dinamici koja je prouzročila i potaknula okupljanje mladih oko novonastale supkulture. Mnogo svjedoka toga razvoja prikazuje to doba kao doba relativnog popuštanja prema mladima i vrijeme slobode i mogućnosti rada, no i doba velikih napetosti u društvu. Punk-rock i punk supkultura nisu direktni proizvodi političkih sukoba i Domovinskog rata, već su članovi supkulture odrastali nekoliko godina uz takve društvene promjene koje naposljetku i nisu toliko utjecale na samu glazbu. Razlog tome je svakako izvor inspiracije koji se nije nalazio u ratu, stradavanjima i političkim sukobima, nego na glazbi, stvaranju, umjetnosti i mladenačkoj slobodi. Prikazano umjetničko stvaranje moguće je nastalo i iz otpora prema društvenim promjenama i odlukom da se mladi ograde od nasilja starijih i počnu graditi vlastiti identitet .

Ovu je temu potrebno proučiti još dublje zbog razloga što se u njoj krije stotine ljudskih života i sudbina te na tisuće događaja koji su direktno ili indirektno prouzrokovali takav razvoj društvenih grupa koje danas postoje u gradu Koprivnici, a temelje se na događajima starim 30 i više godina.

LITERATURA

Beer, D., *Punk Sociology*, 2014., Palgrave MacMillan

Brauer, J., *Clashes of Emotions: Punk Music, Youth Subculture, and Authority in the GDR (1978- 1983)*, 2012., *Social justice*, izdanje 38., broj 4.- *Juvenile Delinquency, Modernity, and the State*, str. 53.-70.

Robb, J. i Fredriksen, L., *Punk Rock: An Oral History*, 2012., PM Press

Haenfler, R., *Subcultures: The basics*, 2014., Routledge

Hebdige, D., *Subcultures: The meaning of Style*, 1979., Routledge

McNeil, L. i McCain, G., *Please kill me: The uncensored oral history of punk*, 1996. Grove Press, New York

Sabin, R., *Punk Rock, so what ? – The cultural legacy of punk*, 1999., Routledge, London

Feletar, D., *Industrija kao faktor promjena prostorne distribucije stanovništva u Podravini*, 1983., *Geografski glasnik*, broj 45

Balija, M., *Naselje Koprivnica – Suvremeni demografski izazovi*, Koprivnica, 2017., Podravina, volumen 16, broj 32, str.117-135

Časar, D., *Utjecaj punka kao kontrakulture u Hrvatskoj od 1990. do 2017.godine*, 2018., Repozitorij Akademije za umjetnost i kulturu Osijek, trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:393932>

Perkov, M., 2009., *Koprivnica Pleše Pogo*, Hrvatska, COME 2 MUSIC

Web izvori:

Goran Čelig, *Don't (Koprivnica): Kompletna diskografija*, portal Novosti.hr, zadnje pristupljeno 1.9.2022., poveznica: <https://novosti.hr/dont-koprivnica-kompletna-diskografija/>

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, *punk*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 2. 9. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=51103>

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, *Domovinski rat*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 13. 9. 2022.

<<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15884>>

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, *Ramones, The* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 2. 9. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=70551>

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, *supkultura*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 2. 9. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=58838>

Danilo Štrbac, *Kako radi famozna komisija za oporezivanje ploča: Da li je i novi LP Dade Topića – šund?*, 1979., Digitalno izdanje časopisa RTV revija, kolovoz 1979., obrada portal Yugopapir

Sažetak

Punk-rock glazba bila je jedna od prvih znakova nastanka modernih kontrakultura poput povezane punk supkulture. Punk glazba (i supkultura) u Hrvatskoj se pojavila u Rijeci nedugo nakon njenog nastanka krajem 1970-ih godina te se zatim proširila kroz cijelu državu. Početkom 1990-ih punk supkultura se pojavila i u gradu Koprivnici. Nagli razvoj punk-rock glazbe u Koprivnici početkom 1990-ih aktivirao je i proces stvaranja punk supkulture koja je za plod imala na desetke punk sastava od kojih su najpoznatiji Overflow, Analna Psoriza, Don't, Running Party i drugi koji su u gradu ostavili trag kojeg prate mladi ljudi i danas. Nastajanje nove supkulture u relativno maloj sredini proces je kojega je veoma bitno proučiti i pokušati razumjeti. Kroz saznanja o procesu nastajanja nove supkulture moguće je uočiti znakove stvaranja novih supkultura i u današnje vrijeme.

Ključne riječi: Punk, supkultura, Koprivnica, rat, nacionalizam

Summary

Punk-rock was one of the first signs of rising of modern countercultures like we see in the punk subculture. Punk music and the subculture connected to it first appeared in Croatia in the city of Rijeka soon after its birth in the late 1970s. From there, punk music spread through the country and at the beginning of 1990s it appeared in the city of Koprivnica. A sudden activation of punk music in the city jumpstarted the making of a punk subculture which led to tens of punk bands being made in a short time. Some of them are Overflow, Analna Psoriza, Don't, Running party etc. and they left a long lasting mark on the city which inspires young people even today. The making of a subculture in a relatively small city is a process which is very important to analyze and understand. Through researching such topics the making of new subcultures can be identified today.

Key words: Punk, subculture, Koprivnica, war, nationalism